

Deniz Taşımacılığı ve Hizmet Türleri

Ömer CANBAZ^{1*} ve Murat YORULMAZ²

¹Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Anabilim Dalı / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye

²Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü, Denizcilik Fakültesi, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye

*(baycaptain007@gmail.com) Başlıca yazarın mail adresi

Özet –Dünya nüfusunun artmaya devam ettiği, küresel ticaretin ise nüfusa göre hızlı bir şekilde arttığı günümüzde, deniz taşımacılığının payı artmakta ve deniz taşımacılığında gemiler, yükler ve liman hizmetleri uluslararası ticaretin sürekliliği açısından da önemli olmaktadır. Bu kapsamda çalışmada, taşımacılık türlerinden deniz taşımacılığının özellikleri, diğer taşıma modları ile karşılaştırılması, yüke ve gemi türlerine göre verilen deniz taşımacılığı hizmetleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada deniz taşımacılığının öneminin artmaya devam ettiği, önümüzdeki süreçte taşımacılıkta sadece bir taşımacılık türünden ziyade taşıma sistemlerinden zorunlu ve uygun durumlarda hizmet verecekleri çok türlü taşımacılık sistemlerinden faydalanılacağına beklentisi olduğu tespit edilmiştir. Yakın gelecekte taşımacılıkta bu çok yönlü taşımacılık sistemlerine ayak uydurmak adına uluslararası şirketlerin bazı noktalarda ortak hareket etme kabiliyetlerini artırmaları gerektiği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler – Deniz Taşımacılığı, Taşıma Modları, Gemi Türlerine Taşımacılık, Yük Türlerine Göre Taşımacılık.

I. GİRİŞ

Küreselleşme ile Dünya üzerinde neredeyse ülkeler arasında sınırların kaybolduğu, ülkelerin aralarında ticari ve sosyal ilişkilerin zorunlu hale geldiği günümüzde nakliye ve taşımacılık sektörü ön plana çıkmakta, bunları sağlamak için ise havayolu, deniz yolu, kara yolu, demir yolu, boru hatları gibi taşıma sistemleri kullanılmaktadır. Bazı durumlarda ise bu sistemlerin birkaçı bir araya getirilerek hizmet sunulmaktadır.

Küresel ticarete mal ve hizmetlerin piyasada kalıcı olabilmesi için mümkün olduğunca maliyetlerinin düşük olması gerekmektedir. Bu maliyet hesaplamasındaki unsurlardan birisi de nakliye bedelidir. Ucuz ve kalite açısından yüksek ancak uzak mesafelerde bulunan hammaddenin temin edilmesinde taşımacılık türlerinden en makul olanı deniz taşımacılığı olarak ortaya çıkmaktadır.

Dünya genelinde yapılan ticarete konu olan malların bir yerden başka bir yere nakledilmesinde deniz taşımacılığının payı yaklaşık yüzde 90'lar seviyesinde bulunduğu ve dünya ticaret verilerine göre deniz ticaretinin büyüme hızı Dünya ticaret

hızının iki katı boyutunda olduğu dikkate alınır; denizcilikte taşıma hizmetinin boyutu ve önemi giderek artmaktadır.

Dünyanın küreselleşmesi, ülkeler arasında yaşanan savaşlar, küresel ekonomik krizler ve petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar gibi dış etmenler nedeniyle ticari girişimcilerin maliyetleri azaltma niyetleri Dünya'da deniz taşımacılığına talebi her geçen gün artırmaktadır.

Bu da, sektörün yaşanan değişim hızına ayak uydurabilmesi, kriz durumlarından en az seviyede etkilenme ve karşılına çıkan avantajları yakalayabilmesi açısından sektörde küresel çapta taşıma yapabilecek kabiliyete sahip denizcilik firmalarının oluşmasına neden olmuştur.

Denizcilik sektörü, yolcu ve eşya taşıma esas olmak üzere, limanlarda sunulan hizmetler ile turizm alanındaki faaliyetleri de dikkate alındığında bir ticaret ve hizmet sektörüdür.

Bu çalışma, deniz taşıma hizmetlerini, önemini ve diğer ulaştırma modlarına göre avantajlarını göstermeyi amaçlamaktadır. Bunun için literatür taraması yapılarak deniz taşımacılığı sektöründeki

hâlihazırdaki durumun tespiti yapılmış, taşıma türleri ve bu bağlamdaki hizmetler hakkında bilgiler sunulmuştur.

II. MATERYAL VE YÖNTEM

Literatür taramasına dayanan bu çalışmada, deniz taşımacılığının; tarifeli-düzenli hat taşımacılığı (liner) ve tarifersiz-düzensiz hat taşımacılığı (tramp) taşımacılık olmak üzere iki kategoriye ayrıldığı ve Dünyada dış ticaret hacminin yaklaşık değer olarak yarısından fazlasının denizyolu ile tarifeli olarak taşınmakta olduğu tespit edilmiştir.

A. Taşımacılık

En sade şekli ile malların bir noktadan başka bir noktaya transfer edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Ancak, taşımacılık lojistik ve ticarete konu olan planlamaların en başında olması gereken bir husustur. Çünkü diğer kalemlere göre en yüksek maliyete sahip olduğu gibi, ticareti yapılan konuda başarıya en çok etki edecek husus ta taşımacılıktır. Bir malın alıcısına ulaşmaması, planlanan teslim zamanından daha geç ya da erken ulaşması müşteri açısından sıkıntı ve maliyet açısından olumsuzluklara neden olacaktır [2].

Dünya ticaretinde giderek artan rekabet koşulları altında işletmeler sürdürülebilir bir büyüme yakalayabilmeleri için maliyetlerini düşürmek zorundadırlar. Bunların başında da ulaşım maliyetleri gelmektedir. Bu nedenle; daha düşük maliyetli, hızlı ve birbirleri ile uyumlu çözümler bulmak zorundadırlar. Hammaddeye ve diğer kaynaklara rakiplerine göre daha erken ve az maliyetle ulaşan işletmeler avantajlı konuma geçeceklerdir. Bu sebeple taşımacılığın önemi her geçen gün artmaktadır.

Taşıma Türleri:

Ulaştırma hizmetleri bunları sunanlar ile hizmetten faydalanmak isteyenler arasındaki taşıma faaliyetleri çoğunlukla dünya çapında birçok sistem ve araç vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Bunlar bazen çoklu sistemler ile olabileceği gibi tek bir taşıma sistemi ile de olabilmektedir. Yurtiçi faaliyetler çoğunlukla bu şekilde yapılmaktadır. Yük ve yolcu taşımacılığı şekillerinin kendine has olumlu ya da olumsuz yönleri vardır [1].

Ulaştırma faaliyetinin yerine getirilmesinde farklı taşıma sistemlerinden yararlanılmaktadır. Bu sistemler, karayolu taşımacılığı, havayolu

taşımacılığı, deniz taşımacılığı, demiryolu taşımacılığı, boru hattı taşımacılığı ve kombine taşımacılıktır.

T.C. Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan Taşıma şekillerine göre 2021 yılı Türkiye dış ticaret rakamları Tablo-1'de yer almaktadır. Bahse konu verilere göre Türkiye'de taşımacılığın büyük bir bölümünün denizyolu ile yapıldığı görülmektedir.

Tablo 1: Türkiye Dış Ticaret Verileri [12]

Taşıma Şekli	İhracat						İthalat					
	YIL		Ocak-Temmuz		Temmuz		YIL		Ocak-Temmuz		Temmuz	
	2019	2020	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2020	2021	2020	2021
Denizyolu	109.114	100.908	53.671	72.167	8.723	9.801	130.429	125.891	69.447	95.022	10.256	14.072
Genel (İşletki Payı (%))	66,3	59,5	59,7	59,5	59,9	59,7	62,0	57,3	59,9	64,7	57,9	67,9
Karayolu	54.462	53.128	28.025	37.449	4.900	5.088	37.177	41.883	20.464	27.905	3.247	3.473
Genel (İşletki Payı (%))	30,1	31,3	31,2	30,9	32,9	31,0	17,7	19,1	17,5	18,6	18,3	16,8
Havayolu	14.849	12.733	6.884	9.713	1.055	1.223	29.238	39.260	19.974	15.143	3.265	1.825
Genel (İşletki Payı (%))	4,2	7,5	7,7	4,0	7,1	7,5	13,9	17,9	17,1	10,3	10,4	8,8
Denizyolu	971	1.288	704	896	119	134	1.448	2.145	1.177	1.726	171	206
Genel (İşletki Payı (%))	0,5	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7	1,0	1,2	1,2	1,0	1,0
Diğer*	1.436	1.582	665	1.133	94	167	12.053	10.337	5.607	7.637	778	1.147
Genel (İşletki Payı (%))	0,8	0,9	0,7	0,9	0,6	1,0	5,7	4,7	4,8	5,2	4,4	5,5
TOPLAM	180.833	169.638	89.949	121.358	14.891	16.413	210.345	219.517	116.669	146.894	17.718	20.728

Kara yolu Taşımacılığı

Kara yolu taşımacılığı insanlık tarihinde kullanılan ulaştırma yöntemlerinin en eskisidir. Bu yöntemde, yüklerin otoyol ve kara araçları vasıtası ile bir noktadan başka bir noktaya aktarmasız, güvenli, hızlı, zamanında ve ucuz bir şekilde taşınması yöntemidir. Kısa mesafeli yollarda taşımacılıkta ucuz olması sebebiyle oldukça sık tercih edilen bir yöntemdir.

Her bölge ve yapıda uygulanabilmesi ve üretim, dağıtım ve teslimat yerlerine bağlanabilmesinden dolayı kapıdan kapıya taşıma modelinde başta gelmektedir. Dünya genelinde ulaşım yollarındaki artışa paralel olarak bu model taşımacılığında arttığı gözlemlenmektedir. Taşımacılık türleri arasında yükleme-boşaltma kolaylığı olumlu tarafını belirlerken yakıt, gümrük, bakım ve operatör giderleri olumsuz tarafı olarak ön plana çıkmaktadır [2].

Deniz Taşımacılığı

Deniz taşımacılığının tarihi eski toplumlara kadar uzanmaktadır. Deniz taşımacılığı, yüklerin gemilere yüklenerek denizler ve okyanuslar üzerinden ulaştırılması istenen yere transfer edilmesidir. Taşımada kullanılan vasıtalar deniz, okyanus, nehir, kanal ve iç sularda hareket edebildiğinden bu merkezler arasında taşıma yapılabilmektedir [2].

Çoğunlukla kara veya hava yoluyla taşınmayacak kadar ağır ve çok ürünün taşınmasına olanak sağlar. Deniz taşımacılığı

özellikle denize kıyısı olan ülkeler tarafından tercih edilen avantajlı bir yöntemdir.

Taşımacılık modları arasında değerlendirme yapıldığında; taşıma yaptığı uzaklık ve yük kapasitesi düşünüldüğünde Deniz taşımacılığı büyük bir avantaja sahiptir. Bu sayede yüklerin çok daha düşük birim maliyetle taşınması mümkün olmaktadır.

Küresel çapta en çok kullanılan taşıma türü olmasının yanı sıra, en düşük maliyetli taşıma türüdür. Diğer taşıma türlerinin taşıyamayacağı kadar büyük hacimli ve ağır tonajlı yüklerin taşınmasına olanak sunar.

Bununla birlikte, transfer süresinin uzunluğu, hava şartlarına bağlı olarak teslimat sürelerinin esnek bir yapıda olması, çok fazla yükün bir arada olmasından kaynaklı riskin fazla olması ise bu taşımacılık türünde dezavantaj olarak görülmektedir [2].

Demiryolu Taşımacılığı

1830 yılında ticari olarak kullanılmaya başlayan demir yolları Dünya tarihinde önemli bir yere sahiptir. Demiryolu Taşımacılığı ağır tonajlı ve hacimli yükler için çok yüksek maliyetler gerektirmeden yapılabilen taşımacılık türüdür. Bu yöntemle, ev eşyası, canlı hayvan ve gübre, gıda malzemeleri ve torbalı çimento gibi ürünler taşınabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin hammadde ihtiyaçları ve buna bağlı olarak dünyanın bazı bölgelerinde yeni madenlerin açılması yük taşıma amaçlı demiryolları inşasının artmasına neden olmaktadır. Ayrıca ülkeler ekonomik bağlarını güçlendirmek adına yeni demiryolu projelerini uygulamaktadır.

Boru Hattı Taşımacılığı

Bir sıvının ya da gazın tüketim için ihtiyaç duyulan alana boru hatları üzerinden taşınmasıdır. Demiryolunda olduğu gibi bu taşıma türünde de ilk yatırım maliyeti yüksektir. Genellikle ham petrol, doğalgaz gibi likit ya da gaz halinde olan ürünler taşınmaktadır. Güvenilir olması ve çok yüksek miktarda ürün taşıma imkânı vermesi büyük avantaj sağlar.

Güvenli ve ekosisteme duyarlı olması, taşıma hızının ortalamanın üzerinde olması, taşıma maliyetlerinin düşük olması, dış koşullardan çok az derecede etkileniyor olması bu türün avantajları olarak sıralanabilmektedir.

İlk kurulum maliyetinin çok yüksek olması, boru hatlarından sadece tek taraflı olarak sıvı veya gaz yüklerin taşınması da dezavantajlarıdır.

Hava Yolu Taşımacılığı

Taşımacılık türleri arasında en yeni olan bu taşımacılığın en büyük avantajı ise transfer şeklinin hızlı olmasıdır. Bu nedenle sık sık tercih edilmektedir. Özellikle uluslararası taşımacılıkta, uzun mesafelerin olduğu bölgelerde önemli ve hassas eşyaların transferinde kullanılır. Bilhassa yüksek fiyatlı ve ağırlığı az olan malların taşınmasında etkin olarak kullanılmaktadır. Ancak hem ilk yatırım gideri hem de idame giderleri oldukça yüksektir. Yakıt maliyeti, personel giderleri taşıma kapasitesine kıyasla yüksek olduğundan yüksek bir taşıma gideri oluşturmaktadır [2].

Uzun mesafelere değerli ürünlerin kısa sürede ulaştırılması, malların bozulma ve hasar görme ihtimallerinin az oluşu havayolu taşımacılığının olumlu taraflarıdır.

Yüksek maliyetli olması ve direkt kapıya hizmet sunmaması ise olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Karma Taşımacılık

Dünya nüfusunun artması ile birlikte ticarete artmakta bunun sonucunda da taşımacılığa olan talep her geçen gün artmaktadır. Çetinleşen rekabet ortamında işletmeler zaman, maliyet ve çevre kirliliği gibi konularda maksimum hassasiyet minimum risk almak istemektedirler. Bunun etkisi ile yeni taşımacılık türü arayışına giren işletmelerde taşıma ile teknolojinin birleştirildiği sistemlere odaklanılmıştır. Bu noktada, taşımacılık sistemine verimli bir şekilde uyum sağlayan karma taşımacılık ön plana çıkmıştır [2].

Bu türde, yüklerin transfer edilmesi sürecinde tüm taşıma türlerinin (hava, kara, deniz ve demir yolu) kullanılarak, bunların lojistik planlamalara dâhil edilmesi ile gerçekleşmektedir.

İki ve daha fazla türün birleşmesi ile gerçekleştirilen taşımalarda çok modlu, kombine taşıma ve intermodel olmak üzere üç ana terim bulunmaktadır. Bunlar,

- Çok Modlu Taşımacılık: İki veya daha çok taşımacılık türü kullanılarak yapılan, taşımanın cinsi değiştiğinde araçlarda bulunan yüklerin elleçlendiği taşıma türüdür.

- **Kombine Taşımacılık:** Bu taşımacılıktaki faaliyetin çoğunluğu deniz, demir ve su yolları üzerinden yapılması ile taşımanın ilk ve son noktalarında karayolunun da kullanıldığı taşıma türüdür.

- **İntermodel Taşımacılık:** Yükün iki ya da daha çok taşıma türü vasıtasıyla, aynı taşıma aracı içinde taşıma cinsi değiştiğinde araçlara bulunan yükün elleçlenmesine gerek olmadan yapılan taşıma türüdür.

Bu türde çoğunlukla gerçekleşen birleşmeler,

- Kara yolu-Demir yolu
- Kara yolu-Deniz yolu
- Kara yolu-Hava yolu
- Demir yolu-Deniz yolu Kombinasyonudur.

Taşıma maliyeti ve sürelerinin düşük olması, yüklerde oluşabilecek risklerinin az olması, deniz-demir yolu kullanımı ile enerji ve yakıt tasarruf sağlaması, kişiye özel opsiyon sağlaması, tüm taşıma türlerinde bürokratik işlemlere gerek olmadan tek belge ile işlem yapılabilmesi avantajları olarak sıralanabilmektedir.

Tüm türleri birbirleri ile bağlantılı hale getirmek için maliyet gerektiren sağlam bir teknik donanıma gereksinim duyması ve taşıma sistemlerinin organize halde çalışması için tecrübeye ihtiyaç olması dezavantajlar olarak açıklanabilir.

Taşıma türleri arasından deniz taşımacılığının yavaş, kısıtlı dağıtım ve sefer sıklığına sahip olmasına karşın düşük maliyetli ve daha büyük kapasiteli çok çeşitli yükleri taşıma özelliklerine sahip olması bakımından diğer taşıma türlerine göre tercih edilmektedir.

B. Taşıma Türü Seçimi

Taşımacılık türlerinden her birinin farklı olumlu ve olumsuz tarafları bulunmaktadır. Taşıma faaliyetlerinin dış, ekonomik, politik ve sosyal faktörler açısından değerlendirilerek en uygun olanın tercih edilmesi önem arz etmektedir. Bunlardan en önemlileri taşıma maliyeti, taşıma süresi, güvenilirlik, çevre dostu olması, ilk yatırım maliyeti ve hizmet noktaları olarak ortaya çıkmaktadır. Taşıma türünün seçiminde beş farklı kriter kapsamında değerlendirilme yapılmaktadır [2].

Özelliklerine Göre:

Taşıma türlerinin özelliklerine göre karşılaştırması yapılan Tablo-2'de enerji, çevre, esneklik, paketleme, güvenilirlik, hız ve ücret kriterleri açısından değerlendirme yapılarak özetlenmiştir.

Tablo 2: Taşıma Türlerinin Özelliklerine Göre Karşılaştırma Tablosu [3]

Özellik	Demir	Kara	Deniz	Hava	Boru Hattı
Ücret	Az	Fazla	Çok Az	Çok Fazla	Çok Az
Hız	Yavaş	Hızlı	Çok Yavaş	Çok Hızlı	Yavaş
Güvenirlik	Orta	Orta	Az	Çok Fazla	Çok Fazla
Paketleme İht.	Fazla	Orta	Fazla	Az	Hiç Yok
Esneklik	Az	Fazla	Az	Çok Az	Çok Az
Çevre Etkisi	Az	Fazla	Orta	Fazla	Az
Enerji Sarfiyatı	Az	Fazla	Az	Çok Fazla	Hiç Yok

Maliyetlerine Göre

Taşıma türlerinin maliyetlere göre karşılaştırması yapılan Tablo-3'te yer alan sabit maliyetler ve değişken maliyetler olarak iki kategoride değerlendirme yapılarak özetlenmiştir.

Tablo 3: Maliyetlerine Göre Taşımacılık Türü Karşılaştırma Tablosu [11]

Ulaştırma Tipi	Maliyetler	
	Sabit	Değişken
Demiryolu	Çok Fazla	Az
Karayolu	Az	Fazla
Denizyolu	Fazla	Çok Az
Havayolu	Çok Fazla	Esnek
Boru Hattı	En Fazla	En Az

Uzaklıklarına Göre

Taşımacılıkta mesafe arttıkça maliyetlerin artması nedeniyle; daha fazla yükün aynı mesafeye taşınmasının maliyetleri düşürecektir. Bu nedenle kara, demir ve deniz taşıma türlerinden karayolu taşımacılığı mesafe arttıkça en fazla maliyet gerektiren taşıma türü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu

açından deniz taşımacılığı en az maliyet gerektiren taşıma türü olmaktadır [7].

Ağırlıklarına Göre

Deniz taşımacılığının zaman sıkıntısı olmayan uzun mesafeli, hacim ve ağırlık açısından fazla yüklerin taşınmasında başı çekmektedir. Ancak, taşınacak yükün birim başına değerine göre kıyas yapıldığında havayolu taşımacılığı tercih edilmektedir. Bu sayede ürün değerinin yüksek olduğu yükler daha kısa sürede alıcısına ulaştırılmaktadır [7].

Çevresel Değişkenlere Göre

Taşıma türlerinin belirlenmesinde çevreye duyarlı ve kaynakları en az seviyede kullanan türün seçilmesi gerekmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu Tarafından yayımlanan sera gazı emisyon raporlarında hangi taşıma türünün çevreye etkisi olduğu belirtilmektedir. Buna göre en çok karayolu taşımacılığı gelirken en az deniz taşımacılığı gelmektedir [12].

C. Deniz Taşımacılığında Hizmet Türleri

Deniz taşımacılığı taşıma yapılan noktaya, işletilme yöntemlerine, yük ve gemi türlerine göre ayrılmaktadır [14].

Taşıma Yapılan Noktaya Göre:

Taşıma yapılan noktaya göre taşıma türleri, kabotaj taşımacılığı, dış taşımacılık, transit taşımacılık, yabancı limanlar arası taşımacılık ve uluslararası taşımacılık olmak üzere 5 bölümde incelenmektedir [14].

- Kabotaj Taşımacılığı (İç Taşımacılık)

Bir devletin, kıyılarındaki limanlar arasında yapılan deniz taşımacılığı hakkının yalnız kendi bayrağını taşıyan gemilere tanınması kabotaj hakkı olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkenin kendi karasuları içerisinde yapılan taşıma türüne de kabotaj taşımacılığı denmektedir. Yani Türkiye’de bulunan limanda yükünü alan Türk bayrağı taşıyan bir geminin yine Türkiye’de yer alan başka bir limana yükünü boşaltmak üzere gitmesi ile yapılan taşımacılıktır. Amaç iç piyasaya güç vermektir.

- Dış Taşımacılık

Deniz taşımacılığında bir geminin almış olduğu yükü kendi ülkesinin dışında başka bir ülkeye götürmesi ya da başka bir ülkeden kendi ülkesine yük getirmesi olarak tanımlanmaktadır.

- Transit Taşımacılık

Transit taşımacılık, bir ülkeden diğer bir ülkeye nakliye yapılırken üçüncü bir ülke topraklarından

gümrüğe takılmadan geçirilmesi anlamına gelir. Daha detaylı bir tanım yapmak gerekirse; bir yüke ait gümrük vergileri ya da bu yüke ait yasakların ertelenmesiyle, yükün o ülkelere kara veya deniz yolundan girip ülkenin içinden geçerek tekrar bir kara veya deniz noktasından ülke dışına çıkmasıdır.

Transit yük taşımacılığı günümüzde tek bir taşıma modelini kapsayabileceği gibi, taşıma sistemlerinin birlikte iş yapması modeli olan kombine taşımacılıkları da kapsayabilir. Ayrıca örnek olarak, Ro-Ro gemileri, konteyner taşımacılığı, boru hattı aracılığıyla sıvı veya diğer bazı maddelerin taşınması gibi modeller de birçok ülkede geçerliliği olan transit yük taşımacılığı modellerindedir.

- Yabancı Ülke Limanlar Arasında Yapılan Taşımacılık

Sefer yapan gemi tamamen kendi ülkesinin karasularından farklı bir bölgededir. Hareket ve varış yerleri de diğer bir ülke karasuyudur.

- Uluslararası Taşımacılık

Uluslararası taşımacılık en basit haliyle bir ülkeden başka bir ülkeye denizler üzerinden ürün taşımacılığı yapma işlemine verilen addır. Küresel ticarete en yaygın kullanılan uluslararası taşımacılık deniz taşımacılığıdır [14].

İşletilme Yöntemlerine Göre Taşımacılık:

Deniz taşımacılığı süre, maliyet, rota, yüke ilişkin belirli hususlar gibi farklı unsurlar dikkate alınarak kategorilere bölünmektedir. Bu kapsamda da tarifeli ve tarifesiz olarak ayrılmaktadır [6].

- Tarifesiz Taşımacılık

Tarifesiz aynı zamanda düzensiz olarak ta adlandırılan bu taşımacılık, yükün bulunmasına daha çok önem verilen taşımacılık türüdür. Bu türde gemiler yükü buldukları yere gider, aldıkları yükü transfer işlemini yaparlar. Bunu gerçekleştirmek için tespit edilmiş bir süre bulunmamaktadır. Gemiler planlamalarını kendileri yaparak farklı zaman ve hızlarda çeşitli limanlara uğrayarak yük bulurlar. Rekabetin yoğun olduğu taşıma şeklidir.

Bu tür sefer taşımacılığında sabit bir taşıma bedeli yoktur. Sürekli bir rekabet ortamının bulunduğu bu taşımacılıkta gemi ve yük dengesinin bozulduğu dönemlere rastlanmaktadır [14].

Bu taşımacılık türünde, gemi yapılan sözleşmeler kapsamında kiracıya kullanım izni verilir. Çarter parti denilen bu sözleşmeler ile geminin tamamı ya da bir kısmı denizde yük taşınmak için görevlendirilmiş olur [10]. Düzenli hat taşımacılığının aksine gemiler tamamen yük ile

dolmadan seyir için hareket etmezler. Farklı tür yükleri geminin farklı bölümlerinde taşıma imkânına sahip olmakla birlikte maliyet açısından geminin tamamı aynı yüklerle de doldurulabilmektedir [14].

- Tarifeli Taşımacılık

Tarifeli aynı zamanda düzen olarakta isimlendirilen bu taşımacılıkta ürünlerin gemiye yükleneceği, yola çıkacağı, hangi limanlara uğrayacağı ve teslimatın ne zaman olacağı bilgileri önceden kesin olarak belirlenmiş olur. Teslimat belirlenen zaman ve tarihler aksamadan gerçekleştirilir. Bu türde taşınan yükten çok teslimat, izlenen yol gibi verilen hizmetler daha önemli bir hal alır.

Tarifeli taşıma [4] adı da verilen bu taşıma türünde, geminin kalkış limanından planlı olan limanlara gidip dönmesiyle tur gerçekleşmiş olur [14]. Geminin planlanmış seferine çıkması için geminin tamamen dolması gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Gemi eksik yükü olsa dahi bağlı olduğu limandan hareket etmektedir.

Düzenli taşımacılık ile taşınan ürünler genelde farklı çeşitlere sahip heterojen dediğimiz yükler olur. Heterojen yüklere parça yük de denir. Taşınan ürünler her zaman paketlenmiş olur ve sayısı bellidir.

Düzenli taşımacılık en çok tercih edilen deniz yolu sevkiyat yöntemlerinden biridir. Parça yük denilen ürünler istenilen adreslere istenilen tarih ve saatte ulaştırılır. Bazı mevsimsel ürünler gibi yükün gönderimi bu yolla yapılmaktadır. Ayrıca konteyner taşımacılığında da bu yöntemle yük zamanında ulaştırılması sağlanır.

Düzenli taşımacılık yapan birden fazla işletme rekabet ortamının zorluğundan kurtulmak, maliyetleri düşürmek açısından karşılık resmi ya da gayri resmi birliktelikler kurabilirler [14].

Yük/Gemi Türlerine Göre Taşımacılık:

Bu sınıflandırmada deniz yolu taşımacılığı beş grup altında toplanmaktadır.

- Kuru Yük Taşımacılığı

Maden cevheri, hububat, kömür, çimento, tuz, şeker gibi dökme yüklerin taşındığı taşımacılık şeklidir. Bu tür yükler, yapılarından kaynaklanan sebeplerle gemiye yüklenmeleri ve boşaltılmaları esnasında ara kapıların kullanımına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ara kapılar sayesinde yükleme ve boşaltma giderlerinin en düşük seviyeye indirginmesi hedeflenmektedir.

Bu tür taşıma işlerindeki gemilerin yapmış oldukları hizmetlerin hesaplanmasında Londra'daki bulunan "Baltic Exchange" tarafından fiyatlandırılmasıyla yapılmaktadır [14].

- Sıvı Yük Taşımacılığı

Sıvı haldeki bulunan ya da sıvılaştırılmış formdaki gazlar da dahil diğer bütün sıvı olarak taşınan yükler dökme sıvı yük olarak ele alınmaktadır.

Bu tür yükler tankerler kullanılarak taşınmaktadır. Sıvı kimyevi ürünler, bitkisel sıvı ürünler, su, petrol ve petrol ürünleri vb. bu şekilde taşınmaktadır. Bu yüklerin taşınması için farklı türden tankerler kullanılmaktadır. Bunlar [14].;

- *Kimyasal Tankerler;* kimyasal sıvı yükleri taşımak maksadıyla, gerekli güvenlik önlemleri alınarak üretilmişlerdir.

- *LPG ve LNG Tankerleri;* sıvılaştırılmış (LPG, LNG gibi) ya da sıkıştırılmış halde gaz taşımak maksadıyla, gerekli güvenlik önlemleri alınarak üretilmişlerdir. LPG tankerleri tarafından en çok taşınan yükler propan ve bütandır. LNG tankerleri ise genellikle metan ve etan taşırlar. Taşınan her gazın sıvılaştırılabilmesi için belirli bir basınç ve sıcaklık değerine ulaşması gerekir.

- *Su Tankerleri;* su ve diğer başka farklı sıvı yükler taşınabilmektedir. Taşıma işlemi sırasında ve sonrasında tankerlerin herhangi bir karışıma sebep olmaması için gerekli kontrollerinin yapılması gerekmektedir.

- *Şarap Tankerleri;* şarabın hammaddelerini taşımak için üretilmişlerdir. Kolay bozulma ihtimaline karşı bu tankerler ile başka sıvı yükler taşınmamalıdır.

- *Petrol Tankerleri;* petrol, ham petrol ve yan ürünlerini taşımak için üretilmişlerdir.

- Konteyner Taşımacılığı

Çeşitli eşyaları taşımak için uluslararası standartlara göre imal edilen büyük sandıklar olarak tanımlanan konteynerler, deniz taşımacılığında kullanılan en önemli unsurlardır. ISO standartlarına göre genel anlamda 20'lik ve 40'lık olarak gruplandırılabilen konteynerler deniz taşımacılığının %85'inde kullanılmaktadır. Farklı araçlara (uçak, tren veya karayolu taşınmasını uygun araçlara) açılmadan transfer edilerek etkili bir taşıma hizmeti sunmaktadırlar.

Günümüzde her türden kargo taşımacılığında kullanılmasına karşın, genellikle düzenli taşımacılıkta kullanılmaktadır.

Konteynerler gemilerin kendi imkân ve kabiliyetleri ile yüklenip/boşaltıldığı gibi, liman operasyonları sayesinde de yapılabilmektedir.

Konteyner gemileriyle yapılan taşımacılıkta tüm dünyada kara ve deniz taşımacılığında teknolojinin gelişimini sağlamıştır. Konteyner yükleme ve boşaltması teknoloji sayesinde standart ekipmanlar kullanılarak çok hızlı bir biçimde yapılabilmektedir. Böylelikle gemilerin limanlarda kalış sürelerinde azalma meydana gelmiştir. Konteynerlerin ulaştırma hizmetlerinde kullanılmaya başlanması ile ambalajlanma ve depolanma masrafları ile yük aktarma işlemlerinde zaman tasarrufu sağlanmış, hasar oranları önemli ölçüde azalmış ayrıca fiziki koruma sağlanmıştır. Günümüzde gemi tonajı ve kapasitesinin yanında, hız faktörünün eklenmesiyle ortaya çıkan yüksek verimlilik oranı ayrıca yüklerin çalınma ve bozulma risklerine karşı güvenle taşınması konteynerlerin deniz taşımacılığındaki önemini ortaya koymaktadır.

Günümüzde gerek konteyner gemileri gerekse konteynerlerle taşınan yükler gittikçe artmaktadır. Kırkambar denilen ambalajlı yükler konteyner içinde ve konteyner gemileri ile taşınmaktadır.

Bu tür taşımanın olumsuz yönlerinin başında ise bunları taşıyacak gemilerin ilk kurulum maliyetlerinin fazla olmasıdır.

Ro-Ro Taşımacılığı

Tekerlekli araçların gemilerle transfer edilmesi olarak açıklanan bu taşımacılık türünde, Ro-Ro gemileri ile kara taşıtlarının deniz üzerinden taşınmasına olanak sağlanmaktadır. Kara taşıtlarının gemilere yüklenmesi ve gemilerden indirilmesi buna yönelik olarak tasarlanmış limanlarda gerçekleştirilmektedir.

Bu taşıma türünün tercih edilmesinde; kara yolu ile taşımanın fiziksel olarak neredeyse imkânsız olduğu bölgelere transfer gerçekleştirilmesine imkân sağlaması ve transferin gerçekleştirildiği güzergâhlardaki ülkelerin gümrük işlemlerinde yaşanan sıkıntılar etkili olmaktadır.

Gemilere yükleme limanının belirlediği tarih ve saatinde başlar ve araç şoförlerinin bu süreçte bölgede bulunması zorunludur. Yükleme işlemi tamamlanınca seyir sırasında oluşabilecek çarpmaların önüne geçilmesi maksadıyla yükler bağlanır [13].

Ro-Ro taşımacılığında, yükleme ve boşaltma işlemleri daha kolay/hızlı olması ve karayolu ve diğer taşıma yöntemlerine göre daha güvenilir

olması sebebiyle uluslararası taşımacılık sektöründe önemli bir konuma sahiptir.

Karma Taşımacılık

Farklı tür ve özelliklere sahip dökme yükleri aynı gemide taşımak maksadıyla tasarlanmış gemiler ile yapılan taşıma türüdür. Bu sayede gemiler yük bulma konusunda avantaj elde edebilirler [14].

III. SONUÇ VE TARTIŞMA

Taşımacılıkta başrol konumundaki deniz taşımacılığı; farklı perspektiflerden bakılarak düzenli ve düzensiz hat deniz taşımacılığı olarak bölümlere ayrılmaktadır. Bunların kendine has piyasa dinamikleri bulunmaktadır. Bu nedenle sektörde yer alan işletmeler buldukları ortamı çok iyi değerlendirmeli ve kararlarını buna göre vermelidir. Artan rekabet koşullarında özellikle düzensiz hat taşımacılığında piyasanın durumu çok değişken olabilmektedir. Bu da işletmeleri ekonomik dalgalanmalara karşı kırılğan hale getirmektedir.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde de daha ekonomik olan deniz taşımacılığına daha fazla önem verilerek, taşımacılık sektöründeki yükün karayolu taşımacılığından deniz taşımacılığına doğru kayması sağlanmalıdır.

Bir deniz devleti olan Türkiye hem coğrafi konumu açısından hem de jeopolitik konumu açısından eşsiz bir değere sahiptir. Bu durumun ülkemiz açısından çok iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmekte ve denizcilik sektörünün her kademesinde konumunu yükseltmelidir.

Ayrıca, taşımacılık sektörünün ülkemizin deprem bölgesinde bulunması nedeniyle yaşanabilecek depremler ve diğer doğal olaylarda yardım köprüsü oluşturmadaki avantajı değerlendirilerek, buna yönelik planlamaların hazır halde tutulması büyük önem art etmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] Bayraktutan, Y. ve Özbilgin M. (2015). Uluslararası ve yurtiçi ticarete taşıma türlerinin payı: bir analitik hiyerarşi projesi uygulaması. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt6(2), 40436
- [2] Aydın (2019). Çok Kriterli Karar Verme Teknikleriyle Bir Lojistik Şirketinde Taşıma Türünün Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- [3] Genç, R (2009). Lojistik ve Tedarik Zinciri Yöntem ve Kavramları. Detay Yayınları. Ankara, s.255; Aktaran:Yorulmaz, s.41.
- [4] Çakı, S.,(1998). Deniz Ulaştırma İşletmelerinde Maliyetler ve Maliyet Sisteminin Kurulması”, Çağdaş Denizcilik Stratejileri. Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, s. 176
- [5] Develi, E. İ. (2021). Lojistik türlerinden denizyolu taşımacılığı ve Türkiye pazarı özelinde bir durum (GZFT) analizi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(42), 1640-1661. doi:10.46928/iticusbe.987065
- [6] Erol, S. ve Adem D. (2016). Düzensiz hat denizyolu taşımacılığının piyasa yapısı ve değerlendirilmesi. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 2016 (16):153-170 ISSN 1307-9832.
- [7] Fulser, B. (2015). Kombine Taşımacılık ve Türkiye Uygulamaları (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).
- [8] Kaya, A. Ö. (2019). Dış Ticaret İşlemlerinde Taşıma Şekilleri Açısından Maliyet Yönetimi (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- [9] Şendur, T. (2015). Lojistik Sektöründe Deniz Yolu Taşımacılığı, Türkiye’de Kuru Yük Taşımacılığında Gemi İşletmeciliği Sorunlarının Tespitine Yönelik Sektörel Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- [10] Tahir Ç. ve Rayegan K. Deniz Ticaret Hukuku-II, 7.b., İstanbul, 2004, s.7
- [11] Küçük, O. (2012). Lojistik İlkeleri ve Yönetimi. Seçkin Yayınları. İstanbul, s.112; Aktaran:Yorulmaz, s.40.
- [12] Türkiye İstatistik Kurumu 2015 Verileri.
- [13] Ünal, A.U., Arslan O. ve Arıcan O.H. (2022). Türkiye’de Ro-Ro taşımacılığının önemi ve geleceği hakkında örnek bir çalışma. Denizcilik Araştırmaları Dergisi: Amfora, 2022, 1(1): 79-87 ISSN: 2822-504X
- [14] Yorulmaz, M. (2023). Deniz Ulaştırma Lojistiği, Efe Akademi Yayıncılık: İstanbul.